

nek) minden magára valamit adó humán geográfusnak a keze ügyében kell lennie, legalábbis addig, amíg meg nem jelenik az újabb kiadása.”

TIMÁR LAJOS

¹ Anthony Giddens: *The Constitution of Society*. Cambridge, Polity Press 109. p.

TATAI ZOLTÁN: MAGYARORSZÁG KÖRNYEZETVÉDELMI POLITIKÁJA

Dokumentumok a környezet- és természetvédelmi politikánk tanulmányozásához
(MSZMP Politikai Főiskola, Budapest, 1987. 161 p.)

A Tatai Zoltán szerkesztésében megjelent kötet útmutatóul szolgál a hazánk környezet- és természetvédelmi politikája iránt érdeklődők számára. Útmutatóul szolgál, hiszen fő célja nem a hazai környezetvédelmi helyzet és politika elemzése, értékelése, hanem – mint a cím is jelzi – az e témában megjelent dokumentumok rövid, kivonatos formában történő ismertetése.

A kötet 2 részre tagolódik, fő mondanivalóját a dokumentumok képezik. Az első, közel negyven oldalas bevezető részben a szerző az emberi környezet alakulásával, a környezetvédelmi tevékenységek fontosságának felismerésével, a környezetvédelem hazai helyzetével, összevetővel, környezetvédelmi politikánk továbbfejlesztésének kérdéseivel foglalkozik.

A kezdő fejezetben – mintegy indító gondolatként – olvashatunk az emberiség megjelenésekor kezdetét vevő környezetátalakításról, mely napjainkra oly mértékűvé vált, hogy elmondhatjuk, a világ a környezeti krízis állapotába jutott.

Bár az első környezeti vészjelzéseket már az 1960-as években leadták, a környezetvédelem mint világprobléma csak az 1970-es évek elején került a nemzetközi politika előterébe (1972: az ENSZ Környezetvédelmi Programja). Hazánkban a környezetkárosodás jelentőségének felismerése méginkább megkésett. Az MSZMP KB Politikai Bizottsága 1974. május 26-án elfogadott állásfoglalásában foglalkozott környezetvédelmi helyzetünkkel, s határozta meg a főbb feladatokat, irányelveket, kiemelve a környezetvédelmi törvény megalkotásának szükségességét.

Környezetvédelmi intézkedésekkel már a múlt század második felétől kezdve találkozhatunk, de első átfogó érvényű környezetvédelmi törvényünket 1976-ban – négy évvel az ENSZ stockholmi környezetvédelmi tanácskozása után – fogadta el az Országgyűlés (1976. évi II. törvény: Az emberi környezet védelméről). Főbb alapelveinek ismertetése mellett a szerző kiemeli a környezetvédelmi politika két, talán legfontosabb elemét: a megelőzést, s azt, hogy a környezetvédelmi feladatok csak a termelési-gazdasági tevékenység szerves részeként oldhatók meg.

„Hazánk adottságai környezetvédelmi szempontból nem túlságosan kedvezőek”, s itt nemcsak a földrajzi fekvésből (medencehelyzet) adódó hátrányos helyzetünkre kell gondolni, hanem a gazdasági és társadalmi adottságainkra is. A földrajzi adottságokat el kell fogadnunk, az utóbbiak azonban miért így alakultak? Feltehetően utalni kellene a 60-as évek gazdasági fellendülésének elszalasztott lehetőségeire, mely a gazdaság környezetpusztító szerkezetének megmerevedéséhez vezetett. A jogi eszközök és gazdasági szabályozók alkalmazása mellett alapvetően szükséges a megfelelő társadalmi légkör megteremtése, a környezetpusztító társadalmi folyamatok, cselekvések módosítása.

„A környezetvédelem szervezeti keretei” cím alatt a kormányzati (OKTH), a területi (felügyelőségek, megyei titkárok) és az ágazati (EM, ÉVM, MÉM, KFH, OKTH, OVH) feladatokat ellátó szervezetek szinte csak felsorolását találjuk. Hiányolom azonban az Ipari Minisztériumnak, mint az alapközetek és az ásványvagyon védelméért felelős ágazati szervnek, s a Minisztertanácsnak, mint kormányzati szervnek

az említését (konkrét megnevezését). Például pontosabban megjelölném az OKTH feladatát és hatáskörét (az erről szóló, a Minisztertanács 1055/1985. (IX. 25.) sz. határozata szerepel a 2. rész dokumentumai közt).

A környezet alkotóelemeinek (föld, víz, levegő, élővilág) károsodásával és védelmével kapcsolatos általános érvényű megállapítások mellett érdemes odafigyelni egy „elrettentő” s egyben figyelmeztető adatra: hazánk lakosságának 38%-a, mintegy 4 millió ember a regionális levegőszennyezettség értékének „határterületén” él. Hazai környezetvédelmünk azonban egyéb területeken is súlyos problémákkal küzd. Szerencsés lett volna ezért a föld, a víz elszennyeződésével kapcsolatban is egy-két konkrét, „tájékoztató” adatot közölni.

Az élővilág védelménél kiemelt fontosságú a genetikai anyag megóvása, mely nem utolsósorban rohamosan fejlődő, tartalmait egyre inkább felélt világunkban fontos szerepet betöltő biotechnológia fejlődésének alapja.

A tájat és a települési környezetet már nem sorolnám az alkotóelemek közé, hiszen mindkettő egy szűkebb környezetet jelent a KÖRNYEZET-en belül, így megóvásuk is komplexebb feladatot jelent. Védett területeink száma 1986 végén közel 140, összterületük 500 ezer ha, az ország területének több mint 5%-a (4 nemzeti park, 35 tájvédelmi körzet és több kisebb méretű természetvédelmi terület). A települési környezet az ország területének közel 10%-át teszi ki. Védelménél feltétlenül szükségesnek tartanám „Az országgyűlés 12/1980–85. sz. határozata a terület- és településfejlesztés hosszú távú feladatairól” c. alaplodokumentum említését.

A környezetet számos káros tényező veszélyezteti. Ezek közt a legnagyobb figyelmet a technikai fejlődést kísérő, legújabban jelentkező veszélyforrások igénylik (hulladék, zajártalom, biológiai vagy sugárzó anyagok, atomenergia), amelyek elleni védekezés teljes megoldása – éppen „újdonságuk” miatt – még részben a jövő feladata. Az évente mintegy 5 millió tonna veszélyes hulladékból közel 300 ezer tonna olyan mérgező anyag, melynek ártalmatlanítása gondot jelent. A Kormány 1985-ben fogadott el országos programot e problémák megoldására.

A környezetvédelmi tevékenység eszközeinek rövid ismertetésénél a közigazgatási szabályozók közül a bírságokon kívül – a teljesség igénye nélkül – a Központi Környezetvédelmi

Alappal (1981), a Vízügyi Alappal (1967) és a Földvédelmi Alappal (1983) találkozhatunk a kötetben. Utalni kellene azonban módosításunkra, s azok hatályba lépésére is. (Az új Környezetvédelmi Alap 1986. október 1-től, a módosított Földvédelmi Alap 1986. január 1-től lépett hatályba. Az azóta megjelent új földtörvény – 1987. évi I. tv. – külön fejezetben foglalkozik a földvédelemmel. A vízügyről szóló 1964. évi IV. tv. 1984. februári módosítása érintette a Vízügyi Alapot is.) Az ipari háttér, a tudomány (1972-ben került be a környezetvédelem kérdése az országos szintű kutatási célprogramok közé) a környezetvédelmi jogalkotás és -alkalmazás, továbbá a környezetvédelmi oktatás mellett a nemzetközi környezetvédelmi együttműködés szerepe is fontos.

Hogy mit értünk el eddig a környezetvédelmi tevékenységeink során, s környezetvédelmi politikánk miben keresi a „kiutat” a jövőben? Az utóbbi négy évben nemzeti jövedelmünk 1,5–2%-át fordítottuk környezetvédelemre. A környezet egyes elemeinek minőségében azonban folytatódott a romlás, így a továbbiakban tervszerű környezetgazdálkodás, a társadalmi öntevékenység szélesítése, a követelmények következetes érvényesítése, az eszközök fokozott összpontosítása, s a környezetkímélő tevékenységre való ösztönzés szükséges.

A kötet második részében a szerző a hazánk környezet- és természetvédelmével foglalkozó dokumentumokat gyűjtötte össze. Elsőként az MSZMP kongresszusainak XI., XII., XIII.) anyagaiból, a környezet- és természetvédelemmel kapcsolatos politikai határozatokból, állásfoglalásokból idéz. A dokumentumok gerincét „Az MSZMP KB Politikai Bizottságának állásfoglalása a környezetvédelem helyzetéről és irányelvek a további feladatokra” (1974. március 26.) c. munka adja. Figyelmet érdemel az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet záróokmánya, mely ismerteti az államok közötti környezetvédelmi együttműködés területeit, céljait, formáit és módszereit.

A következőkben – elsősorban az V., VI. és VII. ötéves népgazdasági tervünkről, illetve azok végrehajtásáról szóló – törvények, minisztertanácsi határozatok környezetvédelemre vonatkozó részleteivel találkozunk, majd az 1976. évi II. törvény „Az emberi környezet védelméről” teljes anyagát közli a szerző.

A „Környezetvédelmi koncepciók” című szöveg alatt az országos környezetvédelmi koncepció és követelményrendszer 2006/1980. (II. 17.)

MT. h. a környezetvédelem koncepciójának és követelményrendszerének jóváhagyásáról) és a települési környezet védelmének szakterületi koncepciója (1983) olvasható.

A kötetet a fontosabb környezetvédelmi vonatkozású rendeletek és utasítások felsorolása, s a környezetvédelemmel kapcsolatos fontosabb fogalmak értelmezése zárja.

E jegyzet – mint ahogy a címe is sejteti – csak segédanyagként hasznosítható. Az idézett dokumentumok jegyzéke a tartalomban megtalálható. Tatai Zoltán a részletek idézésekor megjelöli azok forrását, így az olvasó a számára érdekes anyagoknak pontosan utána tud nézni. Jónak, s – főleg a joggal nem foglalkozók számára – hasznosnak tartom a rendeletek, törvények, utasítások és egyéb állami rendelkezések felsorolását. Az első, bevezető rész felépítése azonban némi zavart kelt az olvasóban; pl. hazánk környezeti adottságairól a szerző miért a környezetvédelem szervezeti kereteiről és in-

tézkedéseiről szóló fejezetek közt ír, de ugyanígy más helyre kívánkozik „A környezet alkotóelemei és azok védelme” c. rész is. A megállapítások döntő hányada az idézett dokumentumok kiragadott részeiből, mondataiból áll, illetve azok ismertetése. Az „alcímek” sokszor nem fedik a tartalmat (pl. a nemzetközi környezetvédelmi együttműködés szerepével inkább a hazai állami szervek és társadalmi szervezetek együttműködéséről olvashatunk) így félrevezetőek.

A kötet zárófejezetében a fogalmak értelmezésénél néhányat pontosítani lehetne (pl. „*földtani értékek*hez tartozik a barlang, a töbör, a zsomboly..., továbbá a különleges geomorfológiai értékek ...”). Miért, a fenti három geomorfológiai forma nem sorolható ebbe a kategóriába? A bőséges irodalomjegyzék viszont jól hasznosítható információt szolgáltat az érdeklődő olvasó számára.

MERZAY KATALIN